

Maastikust ja inimeste mõtteilmast terviklikku pilti kokku pannes

Vestlus Mari-Ann Remmeliga

Foto: Marek Laimets

2. augustil täitub 60 eluaastat Eesti Rahvaluule Arhiivi (ERA) kohapärimuse uurijal Mari-Ann Remmelil. Vestlesime inimeste ja maastike suhetest, kohatundest, uurija vastutusest ja loovusest.

Mis tõi sind Tartusse eesti filoloogiat õppima ja folkloristi teed valima?

Küllap see pidi nii minema. Olin üritanud kahel aastal sisse saada Eesti Riikliku Kunstiinstituudi (ERKI) graafikaosakonda: mind köitis joonistamine,

samuti raamatud ja illustratsioonid. Siis aga sattusin tööle kultuuriministeeriumi juurde ja tutvusin inspireerivate inimestega, kes olid õppinud Tartu ülikoolis ajalugu. Mõtlesin, et kui ei saa Tallinnasse, proovin siis ka Tartusse. Selgus, et see uks oli minu jaoks lahti. Ajaloostuudiumi välistasin, sest numbrid ja aastaarvud mulle ei meeldi, minevik kõnetas mind inimeste kaudu. Eesti filoloogia tundus loomuomasem: olin enamiku teismeeast nina raamatus veetnud, pealegi arvasin, et enne illustraatoriks saamist võiks natuke targemaks saada ja vaimset kapitali koguda. Sisseastumisel küsiti mu eesmärkide kohta. Vastasin, et tahaks midagi eesti rahvakultuuri heaks teha. Küllap mõjutas ka ajastu vaim – 1980. aastate teine pool – ning kodune taust: nii isa kui ka tädi olid õppinud Tartus. Olin juba veidike nuusutanud pärimuse kogumist ja isa oli teinud koduloolisi intervjuusid. Inimeste mälestused tundusid huvitavad. Minu lapsepõlve kuulus päris palju vanu inimesi, sh vanavanavanemad.

Kuidagi sattus nii, et kirjandusmuuseumi rahvaluuleosakonna juhataja Ellen Liiv hakkas pensionile minema ning arhiivi otsiti uut töötajat. Aasta oli 1989, olin teinud kursusetöid kohamuistenditest. Ju siis olin sel hetkel sobilik kandidaat. Tol ajal ei olnud üliõpilaste seas folkloristika kuigi populaarne suund, aga see võimaldas mul tegelda kodukandi vaimse pärandiga. Ärkamisäegne õhustik tekitas tunde, et saan millessegi olulisse panustada. Püsivalt asusin arhiivi tööle 1991. aastal. Esimene tööülesanne oli hoopis naljandiraamatu

koostamine. Ülikoolis paelus mind ka keeleajalugu, siiani olen üsna sõnatundlik ning panen tähele eri murdejooni.

Kuidas sai alguse kohapärimuse uurimine ERA-s? Milline on olnud kohapärimuse uurijate seltskond ja mida huvitavat on nendega koos ette tulnud?

Ärkamisajale omaselt kerkis 1990-ndate algul Eestis laiemasse huviorbiiti rahvausundi ja pühapaikade teema, tekkis n-ö ühiskondlik tellimus: ERKI diplomand Aivar Juhanson soovis teha lõputööna illustratsioonid hiiteemalisele väljaandele. Pidin hakkama seda koostama. Protsess kujunes arvatust pikemaks ja raamat ilmus aastaid hiljem hoopis Aet Ollisaare illustratsioonidega.¹ Tegelesin esmalt kohamuistenditega. Sain peagi aru, et kohtadest ei räägi ega kohasuhet väljenda üksnes muistendid. Need on siiski olulised ja ilmselt tänu oma kristalliseerunud vormile moodustavad kohapärimuse vanima osa. Samas ei peetud Nõukogude ajal neid eriti huvitavaks või uurimisväärseks. Suurem muutus toimus pärast Eesti taasiseseisvumist, 1990. aastate teisel poolel. See langes kokku humanitaar- ja sotsiaalteaduste kultuurilise pöördega ning kultuuriantropoloogilise uurimissuuna võidukäiguga. Folkloori puhul polnud esmatähtis enam žanrikuuluvus. Hakkasime kuidagi iseenesest kasutama kohapärimuse mõistet, see hõlmas ka muid aspekte ja lähenemisviise: oluliseks sai inimese ja paiga suhe ning juurte, identiteedi ja järjepidevuse teema. Seetõttu plaanisime arhiivimaterjale piirkondlikult hõlpsamini kättesaadavaks teha, järgides ühiskondlikku tellimust.

¹ Hiie ase. Hiis eesti rahvapärismõist. Koost M-A. Remmel. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 1998.

1998. aastal lõime koostöös Tartu Ülikooli arheoloogidega kohapärimuse digitaalse andmebaasi. See võimaldas mitmekülgseid otsinguid, näiteks teemamärksõnade, asukohtade järgi. Varem olid üksnes kartoteegid, needki puuduliku infoga. Alanud oli projektide ja rahataotluste ajastu. Projektitoetuste abiga tekkis väike töörühm, sest oli vaja andmesisetajaid. Siis saime omaette kabineti, kuhu paigutada töörühma kaks arvutit. Algselt meeskonnast ei ole praegu enam selle töö juures kedagi, aga aastate jooksul on päris palju inimesi meie tegemistes kaasa löönud. Kui töörühma loomisest sai 20 aastat, tegime seminari ja kokkutuleku. Heade kolleegidena aastate tagant meenuvad Terje Potter, Melika Kindel, Pille Vahtmäe, Katrina Kink ja paljud teised, kes on nüüdseks uued väljakutsed leidnud. Meid sidusid välitööd ja suuremate väljaannete ettevalmistamine. Viimasel kümnendil ja varemgi on ühist tegevust olnud Valdo Valperi, Jüri Metssalu, Lona Pälli, Laura Mäemetsa, Reeli Reinausega. Meid toetav mentor oli palju aastaid Mall Hiimäe, kes on avaldanud ka ise kohapärimuse teemal artikleid. Paraku on meie töörühma rahastus olnud suures osas projektipõhine. Paar noorem kolleegi õnnestus siiski saada ERA töötajate nimekirja.

Kõige meeldejäävamad on ikkagi linnast väljas käimised ja kokkupuuted kohalike inimestega. Üks episood meenub 1993. aasta Pilistvere ekspeditsioonilt, kui sattusin ühte metsatallu vahetult enne äikest. Selgus, et perenaine oskab ennustada, ning minu kätt vaadates ütles ta: „Sul on elus maaga tegemist.” Ning kaks last pidin ka saama. Mõlemad ütlesid on täppi läinud. Selles talus ei olnud isegi välikäimlat: asju aeti ennemuistsel

moel, mind juhatati lauta loomade juurde. Meelde on jäänud koos Mall Hiimäe ja Age-Li Liivakuga tundide viisi Kakerdaja rabas laugaste vahel sum-pamine, kaelas kallis kaamera ja heli-tehnika. Laudteed siis veel polnud. Olen hiiepaikadesse kaotanud mitu pearätti ja mikrofonikatet. Kümmeaastat tagasi päätsid Jüri ja Valdo Läänemaal mind elektrikarjuse traatide vahelt, kuhu olin ühe ravikivi otsingutel kinni jäänud. Siiski olen seni pääsenud näiteks koerahammustustest, erinevalt mõnest kaaslasest.

Kohapärimuse uurimine tähendab tööd arhiiviallikatega, pärimusega seotud maastiku mõistmist ja kohapealsete inimeste küsitlemist. Kuidas on kõige parem ehitada silda vanade üleskirjutuste ja elava maastiku vahele?

Kui tegeleda mingi piirkonna pärimusega, mis ei ole oma kodukant, tuleb süvitsi minna. See on nagu keele õppimine, et osata lugeda kohalikku maastikku, inimeste mõttemaailma, hoomata pärimuskildude põhjal terviklikku pilti. Võib-olla on mul soodumus tundmatus kohas liigagi sügavale sukelduda: pärast on keeruline välja saada. Kujutlusvõime tekitab pilte ja seoseid, arhiiviteksid on oma võlu, eriti kui lugeda neid originaalist, mitte arvutist. Vanadel käsikirjadel on eriline lõhn, neid sirvides saab justkui paremini aru, mis tundega on tekst paberile pandud. Inimeste käekirjad on kõnekad, minu arvates teksti arvutisse sisestamine kustutab ühe olulise tähenduskihi. On huvitav, kui satud rääkima inimesega, kes on näiteks lapsena jutte arhiivi saatnud või kelle esivanematelt on pärimust üles kirjutatud. Vanusega võib mälu tuhmuda, tasub küsitleda ka nooremaid inimesi.

Keeruline on see, et me ei saa enam vanade juttude sõnumeist aru, sest need on peidetud kujunditesse ja poeetikasse, mis kajastab tänapäevast kaugele jäänud maailmapilti ja uskumuste süsteeme. Väljendusstiil ning mõistete tähendused on muutunud. Folkloorist on teada, et muistsel ajal mõistnud inimene lindude, loomade, puude keelt. Kaldun arvama, et see pole pelgalt metafoor. Kardan, et tehisintellekti tõlkemasin ei saa nende tõlkimisega hakkama. Aga mine tea, kui tänapäevane infotehnoloogia võimaldab kuulata taimede ja seente laulu, tuvas-tada puude omavahelist suhtlust ning ekraanile manada isegi kõnevõimetute inimeste mõtteid, siis ehk suudab see kunagi pärimuse alltekstid nähtavale tuua.

Oled kokku pannud hulga kohapärimuse väljaandeid, mis on suunatud laiale lugejaskonnale või kohalikule kogukonnale. Mitu korda oled seda teinud koostöös kohaliku ühendusega. Kui oluline on selline tegevus kohalikele identiteedile?

Tajusime, et pärast suurt ajaloolist murrangut on kogukondades oma piirkonna pärimuslikku teadmist väga vaja, et taasavastada oma identiteeti ja luua tugevam side kodukandiga. Nõukogude ajal lõhuti palju järjepidevat asustust: inimesi suunati mujale tööle ja noored lahkusid linnadesse. Iga raamat on omaette maailm. Neid võinuks ju märksa rohkem teha, aga olen loomult aeglane põhjameestlane ning kui üks teos viimaks valmis saab, kulub tükk aega taastumiseks. Kohapärimuses, ehkki see kuulub folkloori hulka, on faktilise ja n-ö kontrollitava info määr tegelikult tohutu: läbitöötamist vajavad toponüümid, inimeste nimed, elukohad, kaardid, fotod.

Kõik need andmed on omavahel mingites seostes. Kuidas see kõik komponeerida tervikuks, raamatuks? Ka toimetajate roll on asendamatu, tegemist on meeskonnatöoga. Vigu jääb kindlasti sisse, aga loodetavasti on kogukond need andestanud. Ilma kohalikega suhtlemata ei ole võimalik piirkondlikku teost luua. Tavaliselt ongi algatus tulnud kohapealt – Järva maavalitsuselt,² MTÜ-lt Sõmerlased Nabalast,³ Rae vallavalitsuselt⁴ – või siis kirjastuselt (Harjumaa mõisalegendide raamat).⁵ Mõne kogumiku koostamise initsiatiiv on tulnud arhiivilt. Kohalikel tihti ei olegi ettekujutust, mida arhiiv endas peidab ja kui mahukas see materjal on. Me ei piirdunud vanade tekstidega, vaid küsitlesime ka kaasaegseid inimesi. Nende abiga on õnnestunud palju kohti maastikul lokaliseerida ja tõtt-öelda aktiveerib uurijate liikumine kogukonnas teinekord suikunud pärimushuvi ning toob taas käibesse teadmisi, mis läheksid muidu kõige kaduva teed. Kommentaaridega varustatud kohapärimuse kogumik on äärmiselt tähtis just sellises kogukonnas, kus ei ole seni selget teadmist, mis on just neile omane või väärtuslik.

Raamatud elavad oma elu, ma loodan, et nad on oma ülesande täitnud. Olen aru saanud, et see tegevus on kohalike jaoks väga oluline. Näiteks kuulsin,

et Nabala raamatut nimetatakse „Nabala piiblik”. Üks kohalik naine rääkis, et tema abikaasa oli seda lugedes pisaraid poetanud. Nabalasse Rāpinast kolinud inimene ütles mulle siiras tšunimees, et nüüd ta siis saab lõpuks aru, kuhu ta on elama sattunud. Järvamaa kogumik „Arad veed ja salateed” andis inspiratsiooni kohalikule laulu- ja tantsupeole. Samas on igal inimesel kordumatu suhe oma kodukandiga, uurija koostatud raamat saab seda üksnes täiendada. Minu soov on pakkuda inimestele ka emotsioone, mitte üksnes teadmisi. Siin aitab kaasa raamatu kujundus.

Milline peaks olema kohapärimuse uurija roll kogukonna suhtes? Kui palju peaks kaasa lööma või sekkuma?

On hea tunne, kui saab veidigi kaasa aidata kultuuripärandi säilimisele ja pakkuda tuge kohalikele, kes tihti on väga mures planeeritavate arenduste või raiate pärast. Mõnikord tõesti süda tilgub verd, kui näed, millised väärtused hävivad või on suures ohus. Kindlasti ei tohi hoida vaka all teavet, mis võib olla abiks kaitseargumentide sõnastamisel: peab selgitama, põhjendama. Arvamuste muutmine võtab aega. Looduslikke pühapaiku uurides olen järjest rohkem veendunud, et nende kahjustamine või hävitamine võib kahju teha suurematele süsteemidele looduses ja seeläbi ka inimestele, elukeskkonnale tervikuna. Osa neist on justkui teatud võrgustiku sõlmpunktid. On alarmeeriv, kui paljud allikad ja kaevud on tänapäeval kui-vaks jäänud. Veekogud on väga tundlikud ja paljusid neist on pühaks peetud. Vesi ühendab looduses kõike elavat, see kajastub ka kohapärimuses, mis kannab olulisi sõnumeid keskkonnanahoiu kohta.

² Arad veed ja salateed. Järvamaa kohapärimus. Koost M-A. Rimmel. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2004.

³ M-A. Rimmel, Vennaste ja vete vald. Nabala kohajutud. Tartu–Nabala: EKM Teaduskirjastus, MTÜ Sõmerlased, 2017.

⁴ M-A. Rimmel, Päritud paigad. Kohajutte ja legende Rae vallast. Jüri–Tartu: Eesti Kirjandusmuuseum, 2011.

⁵ Mõisalegidid. Harjumaa. Koost M-A. Rimmel, toim T. Hiio, K. Tamm. Tallinn: Tänapäev, 2008.

Sageli puudub arendajatel riikliku kaitseta pärimuspaikade kohta info ja nad ei oska seda otsida, kui see ei ole jõudnud näiteks mõnele avalikule kaardile. Ühiskondlike protsesside mõjutamiseks on vaja järjekindlust teavitustöös ja usku, et sellest on kasu. Kohapärimus ja selle uurimine on paratamatult seotud tegeliku eluga väljaspool folkloristikat: sageli ka huvide konfliktidega, maaomandiga, maavaradega, metsaga. Seetõttu on olulised just laiemale avalikkusele mõeldud publikatsioonid, veebiväljundid, kaardirakendused, et pärimusinfo jõuaks planeeringute tegijateni. Olen osalenud ekspertiiside kirjutamises ja kogenud, et ka kaalukad argumendid ja ekspertarvamused on kasutatud, kui otsustajad neid tõsiselt ei võta.

Kus on olnud senises uurimistöös sinu lemmikpaigad ja -inimesed? Kuhu tahaksid ikka ja jälle tagasi minna?

Tagasi kutsuvad eelkõige paigad, kus on säilinud elavat, metsikut loodust ja maastiku ilu, traditsioonilist külamiljööd ja kus puudub tehnoloogiline müra. Mõnel pool tekib midagi armumistundega sarnast, vaimustun kergesti värvikatest isikutest ja looduse paeluvatest märguannetest: kas ilmub äkki vaatevälja põder või tiirutab pea kohal rongapaar. Unustamatu elamus oli läinud sügisel Saaremaal loojanguhämaruses põhjatu allika vulinat kuulates jälgida uduloori kohalt tõusvat kuusirpi, samuti Ida-Virumaal Repniku hiiemetsas osa saada hiirte häälekast pulmapeost. Ehkki olen pärit Tallinna külje alt, on mul tekkinud tihedam side Setomaaga, kus meil nüüd ka suvekodu on. Loodus ja kultuur moodustavad seal harmoonilise terviku, ka pühade pidamine on seal senini väga tähtis. Elu on korduvalt viinud Lääne-

maale, näiteks Metsküla ja Saastnaga tekkis soe suhe juba keskkoolis praktika ajal. Ka Saaremaal ja Hiiumaal, saarlastel ja hiidlastel on tugev fluidum, aga Järva- maal tunnen, et mind peetakse omaks. Jüri kihelkond on kodukant, tänu kohapärimuse uuringutele näen vaimusilmas sealseid ajaloolisi maastikke, mis eriti Rae vallas on kohati tundmatuseni muutunud. Püsivamad sidemed tekivad ikka inimeste kaudu ning headel mälestustel ja nostalgial on siin oluline osa. Mällu on sööbinud mõni väga vana ja väarikas naine Saaremaal ning Setomaal, nende hämmastav elujõud ja tasakaalukas toimetulek, elu hirmuvaba usaldamine. Enamasti teist korda sama inimesega vestelda ei õnnestu, kuid on erandeid. Näiteks oli 2020. aastal südantsoojendav kohtuda Hiiumaal Kõpus umbes 90-aastase naisega, kes oli meid ülikooli tudengitena 1980. aastate lõpus majutanud. Saaremaal eaka pereemaga tehtud videosalvestus, mille tegemiseks loa saamine ei olnud kerge, oli pärast jutustaja lahkumist tema lapselapse jaoks hindamatu. Ma ei ole eriti palju maailmas reisinud, aga Eesti on mulle palju näidanud ja õpetanud. Korra õnnestus nooruses käia Siberi eestlaste juures, see oli mõneti nagu ajarännak ja mitmel moel eriline kogemus.

Milliseid huvitavaid ettevõtmisi kohapärimuse uurijatel praegu ees on?

Võimalik, et kaante vahele saab veel mõni raamat: kolleegidel on käsil Hargla kihelkonna uurimine. Noorema põlvkonna teadlastelt võib oodata rahvusvahelisema kaaluga panust, jälgin huviga nende tegemisi. Lona Päll ja Kristo Villem on käinud teisel pool maakera oma silmaringi avardamas. Samas on vaja kohapärimuse avalikku andmebaasi

Koobas⁶ ja kaardirakendust⁷ täiendada. Oma uurimistööd tahaks siduda ikka loodusega, vormistada oma kogemusi artikliteks, teha koostööd teiste erialadega. Aja jooksul on tekkinud selgem arusaamine oma võimete piiridest, mille ületamine võib kaasa tuua läbipõlemise. Peab õppima mõnikord ka „ei” ütleva.

Miks on kohapärimuse uurimine oluline? Miks võiks see huvi pakkuda tulevastele uurijatele?

See valdkond puudutab mõneti kogu ilmakorra toimimist ja inimese suhet ümbritsevaga. Üks tekst esindab üldjuhul suuremaid struktuure, seaduspärasusi või kultuurihoovusi. Kohapärimus sisaldab eriaegseid kihistusi, infot ühiskondlike suurte murrangute ja maailmapildi muutuste kohta. Rahvajuttude võlu seisnebki ilmselt salapäras: pole kindlat tõendust, mis on jutu taga ja mil määral võib lugu olla seotud kunagise reaalsusega. Mõnigi koht oma lugudega või kohanimi jääb lahendamata mõistatuseks. Kui näiteks arheoloogilistel kaevamistel selgub, mida koht tegelikult endas peidab, võib selle salapära kaduda. Nii juhtus Saaremaal pärimusliku Katkuauguga, millest tuli välja 1500 aasta vanune kamberhaud.⁸ Lood tekitavad emotsioone ja kujutluspilte, mida antakse edasi põlvest põlve, kuid me ei mõista enam muistendite mütoloogilist kujundikeelt ega metafooride tähendust.

⁶ <https://galerii.kirmus.ee/koobas/>

⁷ <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/page/app/kohaparimus>

⁸ M. Mägi, The mortuary house at Lepna on southern Saaremaa. Lepna surnumaja Lõuna-Saaremaal. – Arheoloogilised välitööd Eestis. Archaeological Fieldwork in Estonia 2003. Koost, toim Ü. Tamla. Tallinn: Muinsuskaitseamet, 2004, lk 45–60. <https://doi.org/10.1515/ave.vi.25751>

Teadlasena saab analüüsida loo kujunemise mõjutegureid suurema hulga info põhjal, mis on kättesaadav arhiivis, ja tõmmata paralleele teiste rahvaste pärimusega. Sel kombel võib kõnekaks muutuda ka mõni esmapilgul juhuslik detail.

Teine kõitev aspekt on kokkupuude päris maastiku ja loodusega. Paljud pärimuspaigad on endiselt alles. Meie töö aitab neid meeles pidada ja väärtustada, loodetavasti ka kaitsta. Kohalugude teadmise kaudu saab inimene pidada mingit piirkonda omaks. Küllap ka vastupidi: maa hoiab omasid, kui mõelda põlisrahvaste kombel. Looduskeskkonna, puhta vee ja toimivate ökosüsteemide säilitamine on tänapäeval järjest põletavam teema, mis on ka kohapärimuse vastu huvi suurendanud. Kolmas komponent on inimesed, identiteet ja side eelnevate põlvedega: kohapärimus annab vastuseid küsimustele, kes me oleme ja kust me tuleme, milline on meie suhe keskkonnaga praegu ja mida meil on õppida varasemast.

Tänu pärimusele hakkab maastik kõnelema, tekib sügavam side kohaga, kuuluvustunne. Kui ei ole teadmist, infot ega korduvat kohakogemust, pole ka ühendust ega „oma” tunnet. Suurel osal eestlastel on oma päritolu teadvustamine endiselt väga tähtis. Folkloristika on üks rahvusteadustest, mille ülesanne on oma rahva uurimine ja uurimistulemused peksid aitama meid rahvuse ja ühiskonnana paremini tundma õppida.

Millised teemad veel uurijaid ootavad?

Praegu on aktuaalsed just keskkonnateemad. Esile on kerkinud sini-humanitaaria – inimese suhe veega. Ka looduslikest pühapaikadest on rohkem juttu: iga uus nüanss või üldistus, mida uurijad suudavad välja tuua, on

tähtis. Oleks tõhus, kui loodusteadlased, geneetikud, arheoloogid, lingvistid ja pärimusetundjad ühendaksid oma teadmised. See on praegu tegutseva rahvasliku ja kultuuri kujunemise transdistsiplinaarsete uuringute tippkeskuse „Eesti juured” eesmärk. Saame näha, kas info-tehnoloogia ja tehisintellekt aitavad digiteeritud andmetest välja tuua midagi, milleni üksiku uurija intuitsioon ei küüni. Tudengitele soovitaksin inspiratsiooni saamiseks minna linnast või toast välja, loodusesse ning rääkida päris inimestega. Väljas on lõhnad, hääled, värvid ja valgus. Digimaailm ei saa asendada meelelist ja kehalist kogemust. Omal ajal pakkus närvikõdi vanade arhiivikõidete toomine kirjandusmuuseumi Hurda keldrist, kuna liikvel olid lood kummituslikust Lillast Daamist.

Oled lõpetanud praeguse Tallinna Kunstigümnaasiumi, mis toona kandis Tallinna 24. Keskkooli nime. Maalid ja joonistad meelsasti praegugi, kuigi mitte põhitööna.

Maalimine ja joonistamine annab meelerahu ja toetab vaimset tervist, olen hoidnud seda valdkonda enda jaoks võimalikult vabana kohustustest ja tähtaegadest, et oleks tegevus, mis pakuks puhast rõõmu. Olen püüdnud sõna ja pildi poolt kokku viia, teinud illustratsioone folkloori või arheoloogiaga seotud väljaannetele. Ka ERA logol on kasutatud minu joonistust. Olen pilte teinud paarile ajaloolise sisuga lasteraamatule, maalinud kolleegidest portreesid, aga ka kirjutanud kohapärimust tutvustava artikli Otepää Ilmjärve raamatule,⁹ mis

sisaldab kohaliku maalilaagri piltide valikut. Võimalusel panustan vabal ajal Tartus Konrad Mägi Ateljee stuudio tegevusse. Mullu pühendasime eesti raamatu aastale ateljee aastanäituse „Inimene loeb”. Modellide hulgas oli kirjandusmuuseumi töötajaid. Suvised maalilaagrid on võimaldanud teisel tasandil süveneda piirkondadesse, kus folkloristina olen ringi liikunud: Otepää kihelkond, Muhumaa, Setomaa, Lääne-Virumaa. Rahvaluule kogumismatkadel olen samuti mõnikord inimestest või maastikuobjektidest visandeid teinud, selles on eeskujud ka varasemast ajast (Rudolf Põldmäe, Mall Hiimäe). Looduses maalimine võimaldab tegeleda enda hingemaastikuga ning annab inspiratsiooni kohapärimuse tõlgendamiseks. Veekogude ääres tuleb enamasti häid mõtteid. Ja teisalt: kui tead lugusid, näed maastikus midagi enam, kui silm haarab. Arhiivis aitasin hiljuti korraldada kogumisvõistlust „Kunsti puudutus”, olen muuseumis näitusi teinud. Pildid seinal mõjutavad ruumisolijaid, seda alati ei teadvustata.

Sõnaline väljendus ja kirjutamine on samuti loominguine tegevus. Ilmselt peangi tegema mõlemat, nagu lind ei saa lennata vaid ühe tiivaga. Mitmekülgne loovus võiks folkloori mõtestamisel olla kasuks, ehkki tänapäevane teaduspoliitika eeldab pigem plaanipärast ratsionaalsust ja normeeritud-nummerdatud tulemusi. Selles mõttes tunnen, et ma ei sobitu hästi süsteemi või raami. Aga ideed ei sünni enamasti arvuti taga.

Küsimusi esitas OTT HEINAPUU

⁹ M-A. Rimmel, Ilmjärvest Pühajärveni – vaateid pärimusmaastikule. – Imeline Ilmjärve.

Koost E-M. Vernik-Tuubel, toim K. Labi. Tartu-Ilmjärve: Kappermäe Selts, 2016, lk 57–92.